

- Janiszewski T., Wojciechowski Z., Pędzwiłk A. 2004. Rozmieszczenie i liczebność dzierłatki *Galerida cristata* i kłaskawki *Saxicola torquata* w Łodzi w latach 1994–2002. Not. Orn. 45: 49–54.
- Jermaczek A., Czwałga T., Jermaczek D., Krzyśków T., Rudawski W., Stańko R. 1995. Ptaki Ziemi Lubuskiej. Monografia faunistyczna. Wyd. Lubuskiego Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- Kajzer Z., Guentzel S., Jasiński M., Sołowiej M. 2005. Rzadkie ptaki obserwowane w latach 1999–2003 na Pomorzu Zachodnim. Not. Orn. 46: 89–104.
- Kosik A., Kruszewicz A. 1984. Lęg kłaskawki (*Saxicola torquata*) w Warszawie. Not. Orn. 25: 65.
- Kuźniak S., Lorek G. 1992. Ekspansja kłaskawki (*Saxicola torquata*) w Wielkopolsce. Not. Orn. 33: 149–153.
- Kuźniak S., Lorek G. 1999. Rozprzestrzenianie się i wzrost liczebności kłaskawki *Saxicola torquata* w Wielkopolsce. Abstrakt 17. Zjazdu PTZool. w Słupsku, ss. 171–172.
- Lardelli R., Molnár Z. 1997. Stonechat *Saxicola torquata*. W: Hagemeyer W.J.M., Blair M.J. (eds). The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their distribution and Abundance, ss. 528–529. T&AD Poyser, London.
- Luniak M., Kozłowski P., Nowicki W., Plit J. 2001. Ptaki Warszawy 1962–2000. Atlas Warszawy 8. IGiPZ PAN, Warszawa.
- Neubauer G., Brauze T., Lamentowicz M. 2001. Występowanie kłaskawki *Saxicola torquata* w Kotlinie Toruńskiej i Płockiej w latach 1990–2000. Przegl. Przyr. 12: 151–155.
- Pfeifer G. 2000. Vorkommen und Ausbreitung des Schwarzkehlchens (*Saxicola torquata* Linnaeus 1766), in Schleswig-Holstein unter Einbeziehung der Bestandsentwicklung in den Nachbarländern. Corax 18: 109–141.
- Staszewski A., Czeraszewicz R. 2000. Awifauna łęgowa rezerwatu Świdwie i okolic w latach 1991–1998. Not. Orn. 41: 115–138.
- Tomiałojć L. 1990. Ptaki Polski: rozmieszczenie i liczebność. PWN, Warszawa.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.

Łukasz Ławicki
 Łużycka 59/4, 74-100 Gryfino
 izuza@interia.pl

Spadek liczebności kulika wielkiego *Numenius arquata* na wybranych łąkach Pomorza Zachodniego w latach 1990–2006

Kulik wielki jest bardzo nielicznym ptakiem lęgowym niżu Polski. Najważniejszymi jego ostojami są doliny dużych rzek w pasie środkowej Polski. Największe łęgownice znajdują się na Bagnach Biebrzańskich, Mazowszu, Wielkopolsce i Pomorzu Zachodnim (Tomiałojć & Stawarczyk 2003).

Wobec sygnalizowanego ostatnio silnego spadku jego liczebności w zachodniej Polsce (Śliwa et al. 2004, Wylegała et al. 2004, P. Wylegała in litt., obs. własne), w roku 2006 skontrolowano najważniejsze ostoje kulika wielkiego na Pomorzu Zachodnim. Badania przeprowadzono na siedmiu kompleksach łąk, na których w latach 1990. prowadzono inwentaryzację ptaków lęgowych, w tym kulika wielkiego (Osiejuk et al. 1993, Kaliciuk & Staszewski 1997, Wysocki et al. 1997, Czeraszewicz et al. 1998, Wysocki et al. 1998, Sołowiej & Wysocki 2001). W okresie od 2. dekady kwietnia do 3. dekady maja na badanych powierzchniach przeprowadzono po 2–3 kontrole w celu wykrycia stanowisk lęgowych tego gatunku.

Delta Świny. Powierzchnia badawcza obejmowała trzy kompleksy łąk (Karsiborska Kępa, Ognickie Łęgi, łąki we wsi Karsibór) o łącznej powierzchni ok. 800 ha. Na omawianym obszarze dominowały zbiorowiska szuwarowo-łąkowe naturalne oraz przekształcone w

połnaturalne pastwiska lub łąki kośne. Występują tu także trzcinowiska lub zespoły szuwarowe oraz rosnące w rozproszeniu brzozy i wierzby (Czeraszewicz et al. 1998a). W roku 1991 w delcie Świny stwierdzono 14 par kulika wielkiego, z czego 8 par gniazdowało na Karsiborskiej Kępie (Osiejuk et al. 1993), natomiast w latach 1995–1996 pozostały 4–6 par (Kaliciuk & Staszewski 1997, Czeraszewicz et al. 1998a). Powtórna kontrola w r. 2006 wykazała łącznie 4 pary gniazdujące na Ognickich Łęgach (2 pary), Karsiborskiej Kępie i pod wsią Karsibór (po 1 parze).

Łąki Skoszewskie. Badane łąki o powierzchni ok. 4500 ha znajdują się między Skoszewem a Gąsierzynem na wschodnim brzegu Zalewu Szczecińskiego. Wśród roślinności występują zbiorowiska trawiaste, turzycowiska oraz szuwały trzcinowe. Drzewa i krzewy są nieliczne i występują w zasadzie tylko wzdłuż dróg polnych. W latach 1990–1996 na badanym obszarze występowały 1–2 par kulików wielkich (Kaliciuk & Staszewski 1997, Wysocki et al. 1998a). W roku 2006 prawdopodobnie gniazdowała 1 para.

Wielkie Łąki k. Stepnicy. Kompleks użytkowanych rolniczo łąk o powierzchni 300 ha położony jest na wschodnim brzegu Rostoki Odrzańskiej nad Zatoką Stepnicką. Cały obszar poprzecinany jest siecią rowów melioracyjnych, wzdłuż których występują trzcinowiska. Występuje tu także fragment łągu wierzbowo-topolowego oraz turzycowiska. W roku 1996 gniazdowały tu 2–3 par kulików (Kaliciuk & Staszewski 1997), a w roku 2006 stwierdzono 1 parę.

Bagna Krępskie. Badane łąki o powierzchni ok. 400 ha położone są na wschód od ujścia Odry do Zalewu Szczecińskiego, w bagiennej dolinie rzeki Krępy. Jest to rozległy kompleks torfowisk niskich i łąk poprzecinany licznymi kanałami i rowami melioracyjnymi. Miejscami luźno rosną drzewa. Cały teren jest przez większą część roku podmokły z licznymi rozlewiskami. W roku 1996 stwierdzono tam 4–5 par (Kaliciuk & Staszewski 1997), natomiast w roku 2006 pozostały 1–2 par.

Bagna Struskie. Liczenia prowadzono na obszarze 650 ha łąk położonych na zachodnim brzegu Rostoki Odrzańskiej, między Trzebieżą a Jasienicą. Badane łąki zalicza się do grupy łąk zmiennowilgotnych. Występują tam znaczne powierzchnie porośnięte trzciną, a także niewielkie zadrzewienia składające się głównie z wierzb, olch i brzoź. W latach 1994–1999 na Bagnach Struskich gniazdowały 2–4 par kulików wielkich (Kaliciuk & Staszewski 1997, Wysocki et al. 1998b, Sołowiej & Wysocki 2001). Natomiast w roku 2006 nie stwierdzono tam żadnej pary.

Łąki nad jez. Dąbie. Badany obszar położony jest na wschodnim brzegu jez. Dąbie. Liczenia prowadzono na dwóch dużych kompleksach łąk o powierzchni 900 ha. Szata roślinna składa się z zespołu łąk zalewowych oraz torfowisk niskich. Dominują duże powierzchnie porośnięte trawami wysokimi, turzycami i trzciną. Występują także pojedyncze wierzby, topole, niewielkie kępy sosen oraz zarośla wierzbowe. W latach 1991–1995 występowało tam 7–14 par (Czeraszewicz et al. 1998b), natomiast w 2006 gniazdowała tylko 1 para koło Lubczyzny.

Łąki nad jez. Płoń. Badania prowadzono na łąkach o powierzchni ok. 800 ha położonych w dolinie rzeki Płoń, między jez. Płoń i Miedwie. Szatę roślinną stanowiły głównie trawy, a wokół obszarów podmokłych także trzcin i turzyce. Drzewa i krzewy występowały nielicznie, głównie wzdłuż dróg polnych. W latach 1993–1995 na badanych łąkach stwierdzono gniazdowanie 4–7 par (Wysocki et al. 1998c), a w roku 2006 pozostała tylko 1 para pod Lubiatowem.

W ciągu ostatnich piętnastu lat stwierdzono drastyczny spadek liczebności kulika wielkiego na badanych łąkach Pomorza Zachodniego. W latach 1990–1996 w rejonie Zalewu Szczecińskiego gniazdowało 20–35 par (Kaliciuk & Staszewski 1997), podczas gdy w roku 2006 pozostało jedynie 6–8 par. Największy spadek sięgający 75–90% stwierdzono nad

jeziorami Dąbie i Płoń, a niektóre stanowiska całkiem zanikły (tab. 1). Spadek liczebności kulika wielkiego w ostatnich latach dotyczy prawie wszystkich stanowisk na Pomorzu Zachodnim (dane własne). W dolinie dolnej Odry (między Gryfinem a Kostrzynem) pozostało obecnie ok. 5 par (dane własne), natomiast stanowisko w okolicach Kołobrzegu, gdzie w latach 1990. gniazdowało do 2 par, obecnie nie jest zasiedlone (Kościów & Ratajczak 1997, K. Drab, M. Kowalewski – inf. ustna). Największym i najbardziej stabilnym łęgowiskiem kulika wielkiego na Pomorzu Zachodnim są łąki nad jez. Miedwie (Guentzel & Wysocki 2004). W latach 1990–2000 gniazdowało tam 13–17 par, choć w roku 2001 stwierdzono tylko 7–8 par, ale spadek ten tłumaczono wysokim stanem wody, co spowodowało zalanie odpowiednich siedlisk (Kalisiński et al. 1998, Guentzel & Wysocki 2004). Łąki nad jez. Miedwie w dużej mierze utrzymują niezmienny charakter. Nie dostrzega się tam wielu drastycznych zmian siedliskowych, choć w ostatnich latach zmniejszył się tu obszar koszonych łąk oraz liczba wypasanego bydła (Guentzel & Wysocki 2004). W latach 1990. liczebność kulika wielkiego na Pomorzu Zachodnim oceniono na co najmniej 60–85 par (Tomiałojć & Stawarczyk 2003), gdy obecnie nie przekracza 35 par (Guentzel & Wysocki 2004, niniejsza praca, dane własne).

Kulik wielki zasiedla rozległe kompleksy podmokłych, pozbawionych zadrzewień łąk i pastwisk z niezbyt wysoką roślinnością. Preferuje krajobraz otwarty, ale unika terenów nieużytkowanych rolniczo z wyższą, niekoszoną roślinnością, a także kompleksów łąk przesuszonych i użytkowanych zbyt intensywnie (Jermaczek 2004). Dlatego głównymi czynnikami, które wpływają na wycofywanie się kulika wielkiego z łąk na Pomorzu Zachodnim są: zaniechanie użytkowania łąk (brak wypasu zwierząt, odłogowanie) i w rezultacie sukcesja trzciny, nadmierne przesuszanie oraz zamiana łąk na grunty orne, co powoduje utratę odpowiednich siedlisk (Kaliciuk & Staszewski 1997, Wysocki et al. 1997, obs. własne). Nie można wykluczyć też wpływu czworonożnych drapieżników (lisa *Vulpes vulpes*, jenota *Nyctereutes procyonoides*, norki amerykańskiej *Mustela vison*) i ptaków krukowatych (Jermaczek 2004, Wylegała et al. 2004). Na badanych łąkach obserwuje się także silny spadek innych siewkowców: czajki *Vanellus vanellus*, kszczyka *Gallinago gallinago*, rycyka *Limosa limosa* i krwawodzioba *Tringa totanus* (własne dane niepubl.).

Według Tomiałojcia i Stawarczyka (2003) w latach 1990. nastąpił w Polsce wzrost liczebności kulika wielkiego, a populację krajową oszacowano na 650–700 par. Wobec silnego

Tabela 1. Zmiany liczebności kulika wielkiego *Numenius arquata* na wybranych łąkach Pomorza Zachodniego w latach 1990–2006. + – stwierdzono obecność ptaków łęgowych, lecz brak dokładniejszych danych ilościowych

Table 1. Changes in the Western Curlew numbers in chosen meadows of Western Pomerania in 1990–2006. + – occurrence of breeding birds was recorded but no detailed quantitative data exist. (1) – study area, (2) – number of pairs

Badany obszar (1)	Liczba par (2)		
	1990–1991	1993–1996	2006
Delta Świny	14	4–5	4
Łąki Skoszewskie	0–1	1–2	0–1
Wielkie Łąki	+	2–3	1
Bagna Krępskie	+	4–5	1–2
Bagna Struskie	+	3–4	0
jez. Dąbie	12–14	7–10	1
jez. Płoń	+	5–7	1

spadku liczebności odnotowanego w ostatnich latach w Wielkopolsce i na Pomorzu Zachodnim ocenę tą należy skorygować (Śliwa et al. 2004, Wylegała et al. 2004, P. Wylegała in litt., niniejsza praca). W Wielkopolsce liczebność obniżyła się z 215–230 par gniazdujących w połowie lat 1980. do ok. 60–70 obecnie (Bednorz 2000, Śliwa et al. 2004, P. Wylegała, in litt.), a na Pomorzu Zachodnim liczebność spadła o ponad połowę w stosunku do lat 1990. (niniejsza praca, obs. własne). Wydaje się, że krajowa populacja nie przekracza obecnie 450–500 par.

Łukasz Borek, Tomasz Grabowski, Paweł Jabłoński, Grzegorz Kiljan, Dorota Musielak, Marcin Sowa, Artur Staszewski i Mirosław Żarek pomagali nam w pracach terenowych oraz przekazali dane, za co Im serdecznie dziękujemy. Przemysławowi Wylegale dziękujemy za informacje o aktualnej sytuacji kulika wielkiego w Wielkopolsce.

Summary: Decrease in the Curlew *Numenius arquata* numbers in chosen meadows of Western Pomerania in 1990–2006. In the last fifteen years a critical decline of the Curlew population has been recorded in the studied meadows of Western Pomerania. In 1990–1996, 20–35 pairs bred in the Szczecin Firth region, whereas in 2006 there were merely 6–8 pairs observed. The most significant decrease, reaching 75–90% and with some breeding sites having even disappeared, was found at Lakes Dąbie and Płoń. The decline of the Curlew population observed recently concerns nearly all localities of this species in Western Pomerania. The largest and most stable breeding ground are the meadows surrounding Lake Miedwie. The main factors which are responsible for the Curlew withdrawal from the Western Pomeranian meadows are the cessation of meadow use (no grazing, the land lying fallow) and, consequently, reed succession, ground over-drying and transformation of the meadows into arable land.

Literatura

- Bednorz J. 2000. *Numenius arquata* (L., 1758) – kulik wielki. W: Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winięcki A. (red.). Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna, ss. 246–249. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Czeraszkiwicz R., Kalisiński M., Wysocki D., Kalisińska E. 1998a. Łąki na wyspie Karsibór. W: Krogulec J. (red.). Ptaki łąk i mokradeł Polski, ss. 56–61. Fundacja IUCN Poland.
- Czeraszkiwicz R., Kalisiński M., Wysocki D., Kalisińska E. 1998b. Łąki nad Jeziorem Dąbie. W: Krogulec J. (red.). Ptaki łąk i mokradeł Polski. Ss. 46–50. Fundacja IUCN Poland.
- Guentzel S., Wysocki D. 2004. Awifauna łęgowa łąk nad jeziorem Miedwie (woj. zachodniopomorskie). Not. Orn. 45: 91–99.
- Jermaczek A. 2004. *Numenius arquata* (L., 1758) – kulik wielki. W: Gromadzki M. (red.). Ptaki (część I). Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000. Podręcznik metodyczny 8: 112–116. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- Kaliciuk J., Staszewski A. 1997. Ostoje ptaków w polskiej części Zalewu Szczecińskiego. Zachodniopomorskie Tow. Orn., Szczecin.
- Kalisiński M., Wysocki D., Czeraszkiwicz R., Kalisińska E. 1998. Łąki nad Jeziorem Miedwie. W: Krogulec J. (red.). Ptaki łąk i mokradeł Polski, ss. 56–61. Fundacja IUCN Poland.
- Kościów R., Ratajczyk I. 1997. Liczebność i rozmieszczenie wybranych gatunków ptaków wodno-błotnych w okolicach Kołobrzegu. Abstrakt z Sympozjum „Ptaki jako wskaźnik zmian środowiska” w Słupsku, ss. 45–46.
- Osiejuk T., Cenian Z., Czeraszkiwicz R., Kalisiński M., Włodarczyk A. 1993. Awifauna wysp w delcie Świny w sezonie 1990/91. Przegl. Przyr. 4: 17–38.
- Sołowiej M., Wysocki D. 2001. Zmiany ugrupowania ptaków łęgowych Struskich Bagien w latach 1994–2000. Not. Orn. 42: 289–294.
- Śliwa P., Wylegała P., Mizera T., Winięcki A. 2004. O wielkopolskich ptakach. Wyd. PTOP Salamandra, Poznań.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.

- Wylegała P., Wylegała S., Pinkowski R., Kujawa D. 2004. Spadek liczebności kulika wielkiego *Numenius arquata* w dolinie Noteci w latach 1980–2004. Not. Orn. 45: 120–122.
- Wysocki D., Kalisiński M., Czeraszewicz R., Kalisińska E. 1997. Zmiany awifauny na wybranych łąkach województwa szczecińskiego. Przegl. Przyr. 8: 187–191.
- Wysocki D., Kalisiński M., Czeraszewicz R., Kalisińska E. 1998a. Łąki Skoszewskie. W: Krogulec J. (red.). Ptaki łąk i mokradeł Polski, ss. 51–55. Fundacja IUCN Poland.
- Wysocki D., Kalisiński M., Czeraszewicz R., Kalisińska E. 1998b. Struskie Bagna. W: Krogulec J. (red.). Ptaki łąk i mokradeł Polski, ss. 22–29. Fundacja IUCN Poland.
- Wysocki D., Kalisiński M., Czeraszewicz R., Kalisińska E. 1998c. Łąki w Dolinie Rzeki Płoń. W: Krogulec J. (red.). Ptaki łąk i mokradeł Polski, ss. 36–40. Fundacja IUCN Poland.

Łukasz Ławicki

Łużycka 59/4, 74-100 Gryfino
izuz@interia.pl

Bartosz Raclawski

Olszanka, Budzień 19, 72-112 Stepnica
ptarac@poczta.onet.pl

Pokarm pójdzki *Athene noctua* w sezonie lęgowym z krajobrazu rolniczego Niziny Mazowieckiej

Skład pokarmu poszczególnych gatunków sów w Polsce jest poznany w różnym stopniu. Stosunkowo dużo prac dotyczy puszczyka *Strix aluco*, uszatki *Asio otus* i płomykówki *Tyto alba*, głównie z powodu ich liczego występowania lub łatwości w znajdowaniu wypluwek. Celem niniejszego doniesienia jest uzupełnienie wiedzy o pokarmie pójdzki *Athene noctua*, gatunku, którego dieta była obiektem niewielu badań (np. Cais 1963, Romanowski 1988, Bacia 1997), a ekologia żerowania w Polsce jest poznana bardzo słabo.

Dieta pójdzki ustalono w oparciu o analizę wypluwek zbieranych z dziewięciu terytoriów sów położonych w czterech lokalizacjach: dwóch terytoriów koło miejscowości Łomna (rys. 1 – stanowisko An1), pięciu terytoriów na powierzchni „Łomianki” (Dombrowski et al. 1991, stanowisko An2), z jednego terytorium na powierzchni „Białoleka” (Żmihorski 2004, stanowisko An3) i jednego terytorium na powierzchni „Przesmyki” (Fronczak & Dombrowski 1991, stanowisko An4). Lokalizacje An1, An2 i An4 były położone w typowym krajobrazie rolniczym, gdzie dominują ugory, łąki i pola uprawne, stosunkowo licznie występowały też szpaleiry głowiastych wierzb (Dombrowski et al. 1991, dane własne). Wokół lokalizacji An3 dominowały łąki i ugory, znajdowało się tu również więcej zabudowy (Żmihorski 2004).

Materiał zbierano od marca do lipca w latach 1982–2005 (stanowisko An1 – 1983, An2 – 1994 i 2004, An3 – 2005, An4 – 1982). Wypluwki zbierano głównie pod głowiastymi wierzbami rosnącymi w krajobrazie rolniczym, które były miejscami lęgów i odpoczynku sów. Analizę przeprowadzono zgodnie ze standardową metodyką (Raczyński & Ruprecht 1974). Każdą wyplawkę traktowano indywidualnie. Liczbę ofiar oznaczono w oparciu o liczbę wskaźnikowych części szkieletu takich jak żuchwy, siekacze i górne części czaszek w przypadku ssaków, dzioby w przypadku ptaków oraz głowy, pokrywy i przedplecza w przypadku bezkręgowców. Ssaki oznaczano przy pomocy klucza Pucka (1984), ptaków i bezkręgowców nie oznaczano do niższych jednostek taksonomicznych z wyjątkiem zbioru z powierzchni „Białoleka”, w przypadku którego oznaczono bezkręgowce. Nie sprawdzano obecności dżdżownic w wyplawkach. Skład diety przedstawiono jako udział poszczególnych